

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

I. ÚS 93/06-37

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 3. novembra 2006 v senáte zloženom z predsedu Lajosa Mészárosa a zo sudcov Juraja Horvátha a Štefana Ogurčáka prerokoval prijatú sťažnosť PhDr. E. H., B., a obchodnej spoločnosti W. spol. s r. o. v konkurze, R., zastúpených advokátom JUDr. M. B., B., vo veci porušenia základného práva na súdnu a inú právnu ochranu zaručeného v čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s čl. 1 ods. 1, čl. 2 ods. 2 a 3, s čl. 13 ods. 1 písm. a) a s čl. 152 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 19. júla 2004 v konaní vedenom pod sp. zn. 4 Obo 151/04 a takto

r o z h o d o l :

1. Najvyšší súd Slovenskej republiky svojím postupom 19. júla 2004 v konaní vedenom pod sp. zn. 4 Obo 151/04, v ktorom podmienil právo účastníka konania na nazretie do súdneho spisu podaním písomnej žiadosti, porušil základné právo PhDr. E. H. a obchodnej spoločnosti W., spol. s r. o., na súdnu a inú právnu ochranu zaručené v čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s čl. 1 ods. 1, čl. 2 ods. 2 a 3, s čl. 13 ods. 1 písm. a) a s čl. 152 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky.

2. PhDr. E. H. a obchodnej spoločnosti W., spol. s r. o., nepriznáva primerané finančné zadost'učinenie.

3. PhDr. E. H. a obchodnej spoločnosti W., spol. s r. o., priznáva náhradu trov právneho zastúpenia v sume 23 491 Sk (slovom dvadsaťtritisíc štyristodevät'desiatjeden slovenských korún), ktorú je Najvyšší súd Slovenskej republiky povinný vyplatiť na účet ich advokáta JUDr. M. B., B., do jedného mesiaca od právoplatnosti tohto nálezu.

O d ô v o d n e n i e :

I.

1. Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) uznesením z 22. marca 2006 č. k. I. ÚS 93/06-14 prijal podľa § 25 ods. 3 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) na ďalšie konanie s'ťažnosť PhDr. E. H., B., a obchodnej spoločnosti W., spol. s r. o. v konkurze, R. (spolu ďalej len „s'ťažovatelia“), ktorou namietali porušenie základného práva na súdnu a inú právnu ochranu zaručeného v čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) v spojení s čl. 1 ods. 1, čl. 2 ods. 2 a 3, s čl. 13 ods. 1 písm. a) a s čl. 152 ods. 4 ústavy postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) 19. júla 2004 v konaní vedenom pod sp. zn. 4 Obo 151/04.

S'ťažovatelia vo svojej s'ťažnosti uviedli: *«Dňa 19. júla 2004 chcel právny zástupca s'ťažovateľov JUDr. M. B., advokát prostredníctvom advokátskej koncipientky Mgr. L. M. (ďalej len „právny zástupca s'ťažovateľov“), nahliadnuť do súdneho spisu v predmetnej veci. Právny zástupca s'ťažovateľov sa preto telefonicky obrátil na príslušnú súdnu kanceláriu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, či je uvedený spis k dispozícii. Zamestnankyňa Najvyššieho súdu Slovenskej republiky – obchodnej kancelárie, kde sa mal predmetný súdny spis nachádzať, právnenému zástupcovi s'ťažovateľov oznámila, že spis mu môže predložiť na nahliadnutie až na základe písomnej žiadosti o nahliadnutie do súdneho*

spisu, ktorú musí následne schváliť príslušný predseda senátu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (v danom prípade JUDr. Z. Ď.), a ten rozhodne, či môže účastník konania, resp. jeho právny zástupca nahliadnuť do súdneho spisu. Zamestnankyňa obchodnej kancelárie Najvyššieho súdu SR právnemu zástupcovi sťažovateľov zároveň oznámila, že nakoľko má predsedníčka senátu JUDr. Z. Ď. dovolenku, z ktorej by sa mala vrátiť nasledujúci deň, t. j. 20. júla 2004, nevie, kedy predsedníčka senátu posúdi žiadosť o nahliadnutie do súdneho spisu, preto nebude možné do súdneho spisu nahliadnuť okamžite.

Žiadosť o nahliadnutie do súdneho spisu bola na Najvyšší súd SR zaslaná faxom 19. júla 2004 v dopoludňajších hodinách. (...)

Nasledujúci deň, 20. júla 2004, sa právny zástupca sťažovateľov viackrát telefonicky obrátil na obchodnú kanceláriu Najvyššieho súdu SR so snahou zistiť, či bol daný súhlas na nahliadnutie do spisu. Zamestnankyne súdnej kancelárie nevedeli poskytnúť žiadne informácie o tom, či bol daný súhlas na nahliadnutie do spisu (...) a nemali ani informácie o tom, či bol súhlas daný. (...)

Keďže aj napriek opakovaným telefonickým urgenciám právneho zástupcu sťažovateľov počas dvoch pracovných dní nasledujúcich po podaní žiadosti neumožnil Najvyšší súd Slovenskej republiky právnemu zástupcovi sťažovateľov nahliadnuť do predmetného súdneho spisu dôvodiac, že príslušná predsedníčka senátu Najvyššieho súdu SR ešte neposúdila žiadosť právneho zástupcu sťažovateľov o nahliadnutie do súdneho spisu, právny zástupca sťažovateľov dňa 21. júla 2004 podal sťažnosť proti neumožneniu nahliadnutia do súdneho spisu adresovanú podpredsedovi Najvyššieho súdu Slovenskej republiky JUDr. J. M. (...)

Do predmetného súdneho spisu bolo právnemu zástupcovi sťažovateľov umožnené nahliadnuť až 22. júla 2004, teda až na tretí pracovný deň po tom, čo chcel právny zástupca sťažovateľov podľa § 44 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku nazrieť do súdneho spisu. Uvedené zákonné práva mohol právny zástupca sťažovateľov uplatniť až po podaní písomnej žiadosti obchodnej kancelárii Najvyššieho súdu Slovenskej republiky o nahliadnutie do predmetného súdneho spisu a až po tom, keď príslušná predsedníčka Najvyššieho súdu SR túto žiadosť o nahliadnutie do súdneho spisu schválila.

Dňa 3. septembra 2004 bola právnenému zástupcovi sťažovateľov doručená odpoveď podpredsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky JUDr. J. M. na sťažnosť zo dňa 21. júla 2004. V uvedenej odpovedi podpredseda NS SR okrem iného uviedol, že prešetril sťažnosť právneho zástupcu sťažovateľov a nezistil, že by pracovníci Najvyššieho súdu Slovenskej republiky postupovali nesprávne pri zabezpečovaní jeho požiadavky nahliadnuť do spisu. Ako ďalej podpredseda Najvyššieho súdu SR v uvedenom liste uvádza, k dodržaniu určitého formálneho postupu v nevyhnutnom rozsahu ich vedie snaha pripraviť spis na vopred dohodnutý termín, ale aj povinnosť zabezpečiť, aby do spisu nahliadali len osoby na to oprávnené. Podľa názoru podpredsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky uvedený postup nebol prekážkou ani sťažením uplatňovania zákonných a ústavných práv účastníka konania.»

Sťažovatelia v sťažnosti ďalej uviedli: „Podľa názoru sťažovateľov došlo postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky uvedeným v skutkovom stave veci – t. j. podmieňovanie realizácie práva účastníka konania, resp. jeho právneho zástupcu nahliadnuť do súdneho spisu podaním písomnej žiadosti a následným získaním súhlasu predsedu príslušného senátu – k porušeniu práv sťažovateľov ako účastníkov konania garantovaných v § 44 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku a zároveň aj k porušeniu základného práva sťažovateľov na súdnu a inú právnu ochranu v zmysle § 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (...).

Občiansky súdny poriadok ani iný zákon nepodmieňuje právo účastníka súdneho konania, resp. jeho právneho zástupcu nahliadnuť do súdneho spisu podaním písomnej žiadosti a súhlasom predsedu príslušného senátu. Právny režim upravený v ustanovení § 44 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na účastníkov súdneho konania a ich zástupcov, na rozdiel od právneho režimu upraveného v ustanovení § 44 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na iné osoby ako účastníkov súdneho konania, nepodlieha povoleniu predsedu senátu. Preto podmieňovanie realizácie práva účastníka konania, resp. jeho právneho zástupcu nahliadnuť do súdneho spisu podaním písomnej žiadosti a následným získaním súhlasu predsedu príslušného senátu je v zjavnom rozpore s ustanovením § 44 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku.

Podľa názoru sťažovateľov, akékoľvek administratívne postupy súvisiace so zistením, či je konkrétna osoba oprávnená nazeráť do súdneho spisu môže byť len takého charakteru, aby nesťažovali účastníkom konania a ich právnym zástupcom výkon ich ústavou a zákonom zaručených práv. Podľa názoru sťažovateľov nemožno za legitímne prostriedky takejto kontroly považovať vyžadovanie písomnej žiadosti a podmieňovanie nahliadnutia do spisu súhlasom, resp. schválením sudcom. Uvedený postup Najvyššieho súdu Slovenskej republiky je nielen v zjavnom rozpore s princípom legality (čl. 2 ods. 2 Ústavy SR), ale pre účastníkov konania a ich právnych zástupcov vytvára aj stav značnej právnej neistoty, ktorý nie je v súlade s článkom 2 ods. 3, článkom 13 ods. 1 písm. a) a článkom 152 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky. Takýto postup Najvyššieho súdu Slovenskej republiky je teda v rozpore s princípom právneho štátu garantovaným v článku 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. (...)“

Sťažovatelia navrhovali, aby ústavný súd po prijatí ich sťažnosti na ďalšie konanie nálezom rozhodol, že najvyšší súd svojím postupom 19. júla 2004 v konaní vedenom pod sp. zn. 4 Obo 151/04 porušil ich základné právo na súdnu a inú právnu ochranu zaručené v čl. 46 ods. 1 ústavy v spojení s čl. 1 ods. 1, čl. 2 ods. 2 a 3, s čl. 13 ods. 1 písm. a) a s čl. 152 ods. 4 ústavy, súčasne aby každému zo sťažovateľov priznal primerané finančné zadosťučinenie v sume po 50 000 Sk a aby ústavný súd priznal sťažovateľom aj náhradu trov konania.

2. Na základe žiadosti ústavného súdu sa k veci písomne vyjadrili obaja účastníci konania: za najvyšší súd jeho predseda JUDr. M. K. listom sp. zn. KP 8/06-42 z 28. septembra 2006 a právny zástupca sťažovateľov stanoviskom k uvedenému vyjadreniu najvyššieho súdu listom z 13. októbra 2006.

2.1 Predseda najvyššieho súdu vo svojom vyjadrení uviedol:

„Pravo nazeráť do spisu, ktoré nie je obmedzené súhlasom predsedu senátu má len účastník konania a jeho zástupca (§ 44 ods. 1 O. s. p.). Iné osoby ako účastníci konania môžu do spisu nazeráť len so súhlasom predsedu senátu (§ 44 ods. 2 O. s. p.). Administratívne pracovníčky nie sú kvalifikované na posúdenie, či osoba, ktorá žiada

o nahliadnutie do spisu je osobou oprávnenou podľa § 44 ods. 1 O. s. p. Najmä pri rozsiahlejších spisoch a vo veciach kde je viacej účastníkov je často procesná situácia v otázke oprávnenia zastupovať účastníkov (právnické osoby) neprehľadná a nejasná. Výsledok tohto posúdenia predsedovia senátov obyčajne vyjadria poznámkou alebo záznamom v spise, že súhlasia. Takto vyjadrený „súhlas“ však nie je formálnym rozhodnutím, ktorým sa povoľuje nazretie do spisu. Povahou je to len vyjadrenie alebo konštatovanie, že osoba, ktorá chce do spisu nahliadnuť je na to oprávnená, že v spise nie sú listiny alebo údaje, ktoré majú byť utajené, že spis je pripravený na to, aby bol predložený na nahliadnutie a napokon je aj pokynom pre súdnu kanceláriu, aby nahliadnutie technicky zabezpečila. Ani žiadosť preto nemá formálny charakter a súd o nej nerozhoduje. V podstate je to len oznámenie, že chce do spisu nahliadnuť. S nepatrnými odchýlkami to platí aj pre trestné konanie (§ 69 ods. 1 teraz účinného Tr. por. a § 65 ods. 1 predchádzajúceho Tr. por.).

Uvedené ustanovenia však nemožno vykladať tak, že oprávnenej osobe treba umožniť nazretie do spisu okamžite a bezodkladne potom ako o to požiada. Niekedy tomu bránia objektívne prekážky spôsobené napríklad tým, že nie je prítomný predseda senátu (dovolenka, plnenie úloh mimo pracoviska), spis sa administratívne spracováva, robia sa v ňom neodkladné úkony, príprava na pojednávanie a pod. Už aj v čase kedy malo k údajnému porušeniu práva sťažovateľa dôjsť boli súdne kancelárie vedené k tomu, aby pri organizovaní nahliadania do spisu vychádzali účastníkom čo najviac v ústrety. K stanoveniu a vyžadovaniu určitého formálneho postupu v nevyhnutnom rozsahu vedie snaha pripraviť spis v najkratšom možnom čase na dohodnutý termín. Zo samotnej sťažnosti je zrejmé, že bola akceptovaná aj žiadosť podaná faxom a o nahliadnutie možno požiadať aj telefonicky o čom súdna kancelária urobí záznam. Ak je kancelárii známe telefonické spojenie, informuje o termíne, kedy bude možno nahliadnuť resp. dohodne termín nahliadnutia telefonicky, inak ho oznamuje písomne.

V súlade s uvedeným postupoval NS SR aj v predmetnej veci. V deň kedy zástupkyňa sťažovateľa chcela nahliadnuť do spisu (19. júla 2004), nebola predsedkyňa senátu JUDr. Ď. prítomná. Keďže mala len jeden deň dovolenky, nešlo o neodkladnú záležitosť, nebolo potrebné, aby ju vo vybavení žiadosti zastúpila zástupkyňa. Hneď nasledujúci deň jej kancelária spis predložila a ešte v ten deň JUDr. Ď. spis prekontrolovala a so súhlasom

odovzdala kancelárii. Z podkladov, ktoré mám k dispozícii nie je zrejmé kedy a ako to bolo oznámené žiadateľovi, jeho zástupkyňa však 22. júla nepochybne do spisu nahliadla. Znamená to, že tretí deň potom, ako prejavil záujem o nahliadnutie, toto právo využil. Lehotu v ktorej mal možnosť svoje právo vykonať považujem s prihliadnutím na špecifiká súdnej činnosti, práce súdnej kancelárie a na charakter práce zo súdnym spisom a jeho pohybu, za primeranú okolnostiam prípadu. Sťažovateľovi postupom súdu nebolo upreté jeho právo ani mu jeho výkon nebol sťažený. Postupom súdu nebolo porušené jeho právo na súdnu a inú právnu ochranu a nedošlo ani k ohrozeniu tohto práva. Z uvedených dôvodov navrhujem sťažnosť ako neopodstatnenú zamietnuť.

Súhlasím s tým, aby ústavný súd upustil od ústneho pojednávania.“

2.2 Právny zástupca sťažovateľov vo svojom stanovisku k vyjadreniu najvyššieho súdu uviedol:

«(...) sťažovateľky nespochybňujú potrebu posúdenia skutočnosti súdom, či určitá osoba je oprávnená nazeráť do súdneho spisu. Sťažovateľky sa však domnievajú, že administratívny postup uplatňovaný na najvyššom súde v súvislosti s realizáciou práva účastníkov súdneho konania, resp. ich právnych zástupcov nazeráť do súdneho spisu nemá zákonný podklad a neprimerane sťažuje, prípadne bráni, účastníkom konania a ich právnym zástupcom realizovať výkon ich ústavou a zákonom zaručeného práva nazeráť do súdneho spisu. (...)

Podľa judikatúry ústavného súdu má každý právo na to, aby sa v jeho veci vykonal ústavne súladný výklad aplikovanej právnej normy. Platí to nielen pre hmotné právo, ale aj pre normy procesného práva (...).

Podľa mojich doterajších skúseností s nazeraním do súdnych spisov na súdoch Slovenskej republiky, pred nazretím do súdneho spisu účastníkom konania alebo jeho zástupcom stačí záujem o nazretie do súdneho spisu oznámiť telefonicky alebo osobne priamo v spisovej kancelárii súdu, prípadne v informačnom centre súdu, pričom v úradných hodinách súdu býva zásadne súdny spis účastníkom konania a ich zástupcom v dispozícii k nazretiu. Takýto postup sa javí ako účelný a postačujúci na súdoch všetkých stupňov okrem Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.

Na Najvyššom súde Slovenskej republiky si účastník konania, resp. jeho zástupca musí podať písomnú žiadosť o nazretie do spisu, aby sa súd vôbec začal zaoberať skutočnosťou, že účastník konania, resp. jeho zástupca má záujem nazrieť do spisu tak, ako to bolo v prípade sťažovateľiek. V tejto súvislosti sťažovateľky nemôžu súhlasiť s vyjadrením najvyššieho súdu, podľa ktorého „o nahliadnutie možno požiadať aj telefonicky, o čom súdna kancelária urobí záznam.“ Ako vyplýva zo skutkového stavu uvedeného v sťažnosti, aj napriek skutočnosti, že právny zástupca sťažovateľiek sa telefonicky obrátil na príslušnú súdnu kanceláriu, pracovníčka kancelárie ho informovala, že je nutné podať si písomnú žiadosť o nazretie do spisu. Je potrebné uviesť, že podľa mojich doterajších skúseností ako advokáta, bolo vždy nevyhnutné predložiť najvyššiemu súdu písomnú žiadosť, ak sme chceli nazrieť do súdneho spisu. Súčasná prax na najvyššom súde je taká, že písomná žiadosť o nazretie do spisu, ak ju účastníci konania zašlú na súd telefaxom, sa musí v origináli podať aj do podateľne najvyššieho súdu, prípadne osobne doručiť kancelárii pri nazeraní do spisu. V opačnom prípade, ako som bol upozornený zamestnankyňou najvyššieho súdu, súd žiadosti účastníka konania, resp. jeho právneho zástupcu o nahliadnutie do súdneho spisu, vôbec nemusí vyhovieť.

Následný súhlas, resp. schválenie predsedom senátu, aj keď nie je „formálnym rozhodnutím, ktorým sa povoľuje nazretie do spisu“, podľa sťažovateľiek tiež zakladá faktickú prekážku, aby právo účastníkov konania a ich zástupcov nazrieť do spisu podľa § 44 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku, bolo prakticky a efektívne dosažiteľné, čím neprimerane a bez zákonného podkladu sťažuje účel práva na súdnu ochranu. Predseda senátu takto vlastne rozhoduje o podmienkach nazerania so súdnych spisov účastníkmi konania, resp. ich zástupcami, ktorí sú v dôsledku tohto postupu vystavení značnej neistote, keďže vopred nevedia predvídať, kedy príslušný sudca posúdi žiadosť a vyjadrí svoj súhlas. Samotný najvyšší súd vo svojom vyjadrení uvádza, že niekedy bránia nazretiu do spisu „objektívne prekážky spôsobené najmä tým, že nie je prítomný predseda senátu (dovolenka, plnenie úloh mimo pracoviska) ...“. Ak sa teda sudca nachádza napríklad na dovolenke alebo je práceneschopný, nemôže vyjadríť svoj súhlas, čo fakticky bráni tomu, aby účastník konania, resp. jeho zástupca nazrel do súdneho spisu na Najvyššom súde Slovenskej republiky niekoľko pracovných dní, prípadne aj týždňov. (...)

(...) ústavná požiadavka jasnosti a zrozumiteľnosti právnych noriem, najmä tých, ktorými dochádza k obmedzeniu základných práv a slobôd, neumožňuje teda obmedziť základné právo alebo slobodu „mlčky“, prípadne implicitne, ale len jasným a zrozumiteľným explicitne vyjadreným ustanovením zákona.

(...) výkladové pravidlo argumentum a silentio legis podľa ktorého, ak zákon mlčí, resp. ak zákon niečo neupravuje, platí zásada legálnej licencie (zásada legálneho dovolenia) v zmysle ktorej, dovolené je všetko, čo nie je zakázané. (...)

Ak ústavný súd dospeje k názoru, že od ústneho pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci, sťažovateľky netrvajú na konaní ústneho pojednávania a súhlasia, aby ústavný súd upustil od ústneho pojednávania.»

3. Ústavný súd so súhlasom účastníkov konania podľa § 30 ods. 2 zákona o ústavnom súde upustil v danej veci od ústneho pojednávania, pretože po oboznámení sa s ich vyjadreniami k opodstatnenosti sťažnosti dospel k názoru, že od tohto pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci namietaného porušenia základného práva na súdnu a inú právnu ochranu zaručeného v čl. 46 ods. 1 ústavy v spojení s čl. 1 ods. 1, čl. 2 ods. 2 a 3, s čl. 13 ods. 1 písm. a) a s čl. 152 ods. 4 ústavy.

II.

Ústavný súd rozhoduje podľa čl. 127 ods. 1 ústavy o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa čl. 127 ods. 2 ústavy ak ústavný súd vyhovie sťažnosti, svojím rozhodnutím vysloví, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené práva alebo slobody podľa odseku 1, a zruší také rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah. Ak porušenie práv alebo slobôd podľa odseku 1 vzniklo nečinnosťou, ústavný súd môže prikázať, aby ten, kto tieto práva alebo slobody porušil, vo veci konal. (...)

Podľa čl. 127 ods. 3 ústavy ústavný súd môže svojím rozhodnutím, ktorým vyhovie sťažnosti, priznať tomu, koho práva podľa odseku 1 boli porušené, primerané finančné zadost'učinenie.

Predmetom sťažnosti je tvrdenie sťažovateľov, že najvyšší súd svojím postupom 19. júla 2004 v konaní vedenom pod sp. zn. 4 Obo 151/04 porušil ich základné právo na súdnu a inú právnu ochranu zaručené v čl. 46 ods. 1 ústavy v spojení s čl. 1 ods. 1, čl. 2 ods. 2 a 3, s čl. 13 ods. 1 písm. a) a s čl. 152 ods. 4 ústavy. K namietanému porušeniu označeného základného práva a článkov ústavy malo podľa sťažovateľov dôjsť tým, že najvyšší súd podmienil právo ich právneho zástupcu nahliadnuť do súdneho spisu podaním písomnej žiadosti o nahliadnutie a jej následným schválením predsedom príslušného senátu najvyššieho súdu.

Podľa čl. 1 ods. 1 ústavy Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. (...)

Podľa čl. 2 ods. 2 ústavy štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Podľa čl. 2 ods. 3 ústavy každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.

Podľa čl. 13 ods. 1 písm. a) ústavy povinnosti možno ukladať zákonom alebo na základe zákona, v jeho medziach a pri zachovaní základných práv a slobôd.

Podľa čl. 152 ods. 4 ústavy výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou.

Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde (...).

Podľa relevantnej časti čl. 51 ods. 1 ústavy domáhať sa práv uvedených ... čl. 46 tejto ústavy sa možno len v medziach zákonov, ktoré tieto ustanovenia vykonávajú.

Základné právo na súdnu a inú právnu ochranu zakotvené v čl. 46 ods. 1 ústavy zahŕňa v sebe jednak právo každého na prístup k súdu, t. j. právo každého podať súdu žalobu, ale aj záruky riadneho chodu súdneho procesu, t. j. právo na určitú kvalitu súdneho konania, či inak povedané - právo na spravodlivý proces. Ústavný súd už konštatoval (II. ÚS 307/06), že z hľadiska aspektov a záruk zabezpečujúcich kvalitu priebehu súdneho procesu možno do obsahu tohto základného práva zahrnúť aj právo každého oboznámiť sa so všetkými skutočnosťami rozhodnými pre jeho vec vrátane práva nazerať do spisu a robiť si z neho odpisy a fotokópie, avšak v súlade so zákonom, ktorý také oprávnenie upravuje (čl. 51 ods. 1 ústavy).

Sťažovatelia namietali porušenie ich základného práva na súdnu a inú právnu ochranu zaručeného v čl. 46 ods. 1 ústavy v spojení s čl. 1 ods. 1, čl. 2 ods. 2 a 3, s čl. 13 ods. 1 písm. a) a s čl. 152 ods. 4 ústavy postupom najvyššieho súdu, ktorý podmieňoval realizáciu ich práva (účastníkov konania), resp. ich právneho zástupcu:

- a) nazrieť do súdneho spisu podaním písomnej žiadosti o nazretie,
- b) nahliadnuť do súdneho spisu predchádzajúcim súhlasom predsedu príslušného senátu.

a) Podľa § 41 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“) účinného v rozhodnom čase: „Účastníci môžu robiť svoje úkony akoukoľvek formou, pokiaľ zákon pre niektoré úkony nepredpisuje určitú formu.“

Podľa prvej vety § 42 ods. 1 OSP: „Podanie možno urobiť písomne, ústne do zápisnice, telegraficky alebo telefaxom. (...)“

Podľa prvej vety § 44 ods. 1 OSP: „Účastníci a ich zástupcovia majú právo nazerať do súdneho spisu s výnimkou zápisnice o hlasovaní a urobiť si z neho výpisy a odpisy (...).“ To neplatí ak ide o obsahujúce utajované skutočnosti, alebo chránené údaje podľa osobitných predpisov.

Vzhľadom na uvedené ústavný súd konštatuje, že ani Občiansky súdny poriadok, ani žiaden iný zákon nepodmieňuje realizáciu práva účastníkov konania, resp. ich právnych zástupcov nazerať do súdneho spisu podaním písomnej žiadosti.

Podstate základného práva na súdnu a inú právnu ochranu zaručeného v čl. 46 ods. 1 ústavy zodpovedá iba taký postup súdu, ktorým je namietanému právu poskytnutá ochrana v medziach zákonov vykonávajúcich tento článok ústavy. Reálne uplatnenie základného práva na súdnu ochranu teda predpokladá, že účastníkovi konania sa táto ochrana v zákonom predpokladanej kvalite dostane bez toho, aby sa mu v spojitosti s jej uplatnením ukladali povinnosti, ktoré od účastníka nevyžaduje zákon (čl. 2 ods. 3 ústavy).

Postup pri realizácii práva účastníka konania, resp. jeho právneho zástupcu pri nahliadnutí do súdneho spisu je na najvyššom súde upravený v § 13 ods. 1 Kancelárskeho poriadku najvyššieho súdu, vydaného predsedom najvyššieho súdu, v zmysle ktorého: „Nazerať do spisov je možné na základe písomnej žiadosti po súhlase predsedu senátu za podmienok uvedených v ustanovení § 44 O. s. p. a § 65 Tr. por. výhradne v miestnostiach Najvyššieho súdu Slovenskej republiky pod dohľadom vedúceho súdnej kancelárie alebo ním povereného zamestnanca. O tomto úkone sa vedie osobitná evidencia podľa § 2 ods. 2.“

V tejto súvislosti ústavný súd konštatuje, že ukladanie zákonom nepožadovaných ani nepredvídaných povinností fyzickým osobám a právnickým osobám internou normou najvyššieho súdu je neudržateľné ani z hľadiska princípu legality podľa čl. 2 ods. 2 ústavy, podľa ktorého štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Vzhľadom na to, že najvyšší súd pri realizácii procesného práva účastníkov konania (sťažovateľov) resp. ich právneho zástupcu pri nazeraní do súdneho spisu požadoval od nich splnenie takej povinnosti (predloženie písomnej žiadosti o nahliadnutie do súdneho spisu), akú neukladá žiadny zákon, ústavný súd konštatuje, že najvyšší súd v tomto smere

postupoval protiústavne, čím porušil označené základné právo a články ústavy, tak ako je to uvedené vo výrokovvej časti tohto rozhodnutia.

b) Podľa § 44 ods. 2 OSP „Niekomu inému než účastníkovi môže predseda senátu povoliť nazeráť do spisu a robiť si z neho výpisy a odpisy, ak sú pre to vážne dôvody a oprávnené záujmy účastníkov tým nemôžu byť dotknuté“.

Z uvedeného vyplýva, že zákonodarca výslovne vyžaduje súhlas predsedu senátu iba v prípade, ak chce do spisu nazrieť iná osoba odlišná od účastníka, resp. jeho právneho zástupcu (§ 44 ods. 2 OSP), pričom predseda senátu to môže povoliť len v prípade, ak sú pre to vážne dôvody a nebudú tým dotknuté oprávnené záujmy účastníkov konania.

V ustanovení § 44 ods. 1 OSP zákonodarca v rámci úpravy práva účastníkov a ich právnych zástupcov nazeráť do spisu, síce výslovne nevyžaduje predchádzajúci súhlas predsedu príslušného senátu, avšak z výkladu druhej vety tohto ustanovenia je možné vyvodiť zámer zákonodarcu vytvoriť pre súdy priestor, kedy môžu výkon tohto práva účastníkov, resp. ich právnych zástupcov obmedziť tak, aby bola zabezpečená účinná ochrana „utajovaných skutočností, alebo chránených údajov“.

Na základe uvedených skutočností ústavný súd konštatuje, že aj pri realizácii práva účastníka, resp. jeho právneho zástupcu podľa § 44 ods. 1 OSP, teda práva nazeráť do spisu má súd právo, ale aj povinnosť prijať také vhodné opatrenia, aby zabezpečil účinnú ochranu štátneho, hospodárskeho, obchodného a služobného tajomstva, teda aby zabezpečil ochranu „utajovaných skutočností, alebo chránených údajov“ a súčasne aby tak chránil právnu sféru ostatných účastníkov konania. Výkon a realizácia práva jedného subjektu nesmie byť na úkor ochrany práva iného subjektu, resp. ho nesmie poškodzovať.

V tejto súvislosti už ústavný súd v rámci svojej rozhodovacej činnosti vyslovil (m. m. IV. ÚS 202/03, II. ÚS 307/06), že výklad ustanovenia § 44 ods. 1 OSP vylučuje, aby účastníci konania a ich zástupcovia boli zásadným spôsobom obmedzení v práve nazeráť do spisu a robiť si z neho odpisy. Rovnako by však bolo nelogické a v rozpore

s účelom takého oprávnenia účastníka konania a jeho zástupcu, aby tak mohli urobiť bez súhlasu predsedu senátu, ktorý najlepšie pozná spis a jediný je oprávnený posúdiť, či niet zákonnej prekážky, že by neobmedzeným sprístupnením spisu mohlo dôjsť k porušeniu práv iných účastníkov, respektíve k ohrozeniu utajovaných alebo dôverných informácií obsiahnutých v spise, v jeho prílohách, alebo v pripojenom spise. Inými slovami - predseda senátu by mal v rámci jemu vyhradeného práva udeľovať súhlas na nahliadnutie do súdneho spisu zisťovať, či neexistujú dôvody, pre ktoré by nemala byť sprístupnená časť spisu, alebo jeho prílohy v záujme ochrany utajovaných alebo dôverných informácií, pretože vopred nie je známe, či účastník konania, resp. jeho právny zástupca, nemienia nazrieť do spisu a urobiť odpis z pripojeného spisu, v ktorom už účastník nie je účastníkom konania, prípadne z časti spisu, ktorá má povahu utajovanej skutočnosti, a podobne. Napokon iba predseda senátu (nie zamestnanec súdu) je oprávnený posúdiť aj to, či ide vôbec o účastníka konania, ak sa osoba odvoláva na svoje postavenie účastníka, pričom nebola ešte do konania pripustená uznesením súdu.

Preto ústavne súladným výkladom § 44 ods. 1 OSP najmä so zreteľom na obsah základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy je taký výklad, podľa ktorého aj účastník a jeho zástupca môžu nazerať do spisu len na základe súhlasu predsedu senátu, ktorý je vo veci zákonným sudcom.

Vzhľadom na vyslovené závery ústavný súd konštatuje, že postupom najvyššieho súdu, ktorým podmienil realizáciu práva sťažovateľov ako účastníkov konania, resp. ich právneho zástupcu nazrieť do súdneho spisu predchádzajúcim súhlasom predsedu senátu, nemohlo dôjsť k porušeniu označeného základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy.

Napokon ústavný súd poznamenáva, že podmienenie práva nazerať do spisu predchádzajúcim súhlasom predsedu senátu, nie je takým opatrením, ktoré by znemožnilo realizáciu tohto práva účastníka, resp. jeho právneho zástupcu do takej miery, že by bolo toto právo dotknuté v samej svojej podstate. Aj právny zástupca sťažovateľov mal napokon možnosť nazrieť do súdneho spisu. Ústavný súd konštatuje, že ak by právnenému zástupcovi

sťažovateľov bolo znemožnené nazrieť do spisu, t. j. predseda senátu by neudelil súhlas, v tom prípade by prichádzalo do úvahy, aby ústavný súd skúmal, či neudelenie súhlasu predsedom senátu bolo odôvodnené a či v konečnom dôsledku nedošlo k porušeniu sťažovateľmi označeného základného práva.

Keďže vyslovenie porušenia čl. 1 ods. 1, čl. 2 ods. 2 a 3, čl. 13 ods. 1 písm. a) a čl. 152 ods. 4 ústavy sa v prípade individuálnych sťažností zásadne viaže na vyslovenie porušenia základného práva sťažovateľov, ku ktorému v danom prípade nedošlo, ústavný súd nemohol vysloviť ani porušenie označených článkov ústavy.

V tejto súvislosti treba uviesť, že výklad a používanie § 41 ods. 1, § 42 ods. 1 a § 44 OSP musí v celom rozsahu rešpektovať základné právo účastníkov na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy. Všeobecný súd musí vykladať a používať citované ustanovenie Občianskeho súdneho poriadku v súlade s účelom základného práva na súdnu ochranu (čl. 152 ods. 4 ústavy). Interpretáciou a používaním tohto ustanovenia nemožno obmedziť základné právo na súdnu ochranu bez zákonného podkladu [čl. 13 ods. 1 písm. a) ústavy]. Občianske súdne konanie sa musí v každom prípade stať zárukou zákonnosti a slúžiť na jej upevňovanie a rozvíjanie (§ 3 OSP). Prílišný formalizmus pri posudzovaní úkonov účastníkov konania a tlak na vyžadovanie takých náležitostí pri realizácii ich práv, ktoré nemajú oporu v zákone, ktoré idú nad rámec zákona alebo nemajú základný význam pre ochranu zákonnosti, nie sú v súlade s ústavnými princípmi spravodlivého procesu (m. m. I. ÚS 139/02, II. ÚS 135/04, IV. ÚS 1/02).

III.

Podľa § 56 ods. 4 zákona o ústavnom súde môže ústavný súd priznať tomu, koho základné právo alebo sloboda sa porušili, aj primerané finančné zadosťučinenie.

Sťažovatelia sa domáhali aj priznania primeraného finančného zadosťučinenia pre každého z nich v sume po 50 000 Sk, ktoré takto odôvodnili: „*Najvyšší súd Slovenskej republiky ako orgán, ktorý má v súlade s Ústavou Slovenskej republiky zabezpečovať*

ochranu zákonných a ústavných práv sťažovateľov, svojím nezákonným postupom závažným spôsobom obmedzil základné právo sťažovateľov na prístup k súdu a znížil dôveru sťažovateľov v nestrannosť a odbornú spôsobilosť sudcov Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.“

Pri rozhodovaní o priznaní primeraného finančného zadosťučinenia ústavný súd prihliada na všetky okolnosti danej veci, pričom v danom prípade vzhľadom na intenzitu porušenia základného práva sťažovateľov iba čiastkovým postupom najvyššieho súdu, ktorý v konečnom dôsledku nijako podstatne neovplyvnil ich procesné postavenie ako účastníkov konania vo veci samej, je podľa názoru ústavného súdu konštatovanie porušenia základného práva pre sťažovateľov dostatočným zadosťučinením, a preto im primerané finančné zadosťučinenie nepriznal, tak ako je to uvedené v 2. bode výrokovej časti tohto rozhodnutia.

Ústavný súd priznal sťažovateľom (§ 36 ods. 2 zákona o ústavnom súde) náhradu trov konania z dôvodu ich právneho zastúpenia advokátom, ktorý si uplatnil nárok na ich náhradu, zvýšenú o daň z pridanej hodnoty, pričom predložil aj osvedčenie platiteľa dane z pridanej hodnoty (platiteľ od 1. februára 2002).

Pri výpočte trov právneho zastúpenia sťažovateľov ústavný súd vychádzal z ustanovení § 1 ods. 3, § 13 ods. 8, § 16 ods. 1 písm. a) a c), z § 17 ods. 2 a z § 25 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 163/2002 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb (ďalej len „vyhláška č. 163/2002“) a podľa § 1 ods. 3, § 11 ods. 2, § 13 ods. 3 a § 14 ods. 1 písm. c) vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb (ďalej len „vyhláška č. 655/2004“).

Základná sadzba odmeny za jeden úkon právnej služby uskutočnený v roku 2004 bola 4 534 Sk, po jej znížení pri zastupovaní dvoch sťažovateľov 3 627 Sk a režijný paušál 136 Sk. Základná sadzba odmeny za jeden úkon právnej služby uskutočnený v roku 2006 je 2 730 Sk, po jej znížení pri zastupovaní dvoch sťažovateľov 2 184 Sk a hodnota režijného paušálu je 164 Sk.

Ústavný súd priznal sťažovateľom náhradu trov za dva úkony právnej služby uskutočnené v roku 2004 (prevzatie a príprava zastúpenia a podanie sťažnosti ústavnému súdu) vrátane režijného paušálu v sume 15 044 Sk a za jeden úkon právnej služby uskutočnený v roku 2006 (vyjadrenie z 13. októbra 2006) vrátane režijného paušálu v sume 4 696 Sk. Ústavný súd tak priznal sťažovateľom náhradu trov v celkovej výške 23 491 Sk vrátane 19% DPH.

7. Vzhľadom na čl. 133 ústavy, podľa ktorého proti rozhodnutiu ústavného súdu nie je prípustný opravný prostriedok, toto rozhodnutie nadobúda právoplatnosť dňom jeho doručenia účastníkom konania.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 3. novembra 2006